

על אף הריסון הקיצוני בדרכי ההבעה, אל רשות הרבים. ועל כן אין זו שירה סימבוליסטית עמוסה וסתומה, כי אם שירת נוף נושמת, כמעט טבעית, החופנת בחן רב רקמה עשירה ומתחלפת של רגשות, מאויים וחלומות.

הנטיה האופיינית להסתגרות אינדיבידואליסטית-מופנמת נתונה בשירת דוד רוקח במאבק תמידי בדרישות מצפונית והגותיות עזות ומגיי עה לעתים אף להתגוששות-כלאים שבין טורים בעלי מטען ייחודי וסגור לבין כתרישמות כפויים מגבוה. לרוב משתלבים הללו לכדי השלמה עצורה המעניקה ממדים ומשמעויות נוס- פים למתח הקיים. היטלטלות זו בין המישור האידיאלי והתהום החוויתית מקבילה לה בהווה הפיוטית מערכת מוטיבים בעלת אופי קוטבי דומה. ה"מים" ו"הים" והקשריהם השונים, כגון: "סוד הגעש של מים הבאים במחתרת" (בגשר היעוד), "הדומיה רבת הממדים באספקלרית תהום ירוקה וזוממת" (ערער עלי שחם) המופיעים כמוטיבים משניים בשני הספרים הנ"ל הופכים בספר, קינו של ים" ליסודות דמוניים-דמיוניים כשלעומתם קיימת האנטיזה, "ירושלים" בדמות רבת הפנים והמשמעויות, לא כאידאה נצחית או כמשקע הראוי וערכי אלא כברית כרותה בין שנים שאינם ניתנים לפרוד עולמית. עם כל הכרוך בה: אהבה ושנאה, כסופים ורתיעה. וההתנגשות והמאבק בין השנים בלתי פוסקים. "לילה לילה אני הולך עם הרוח שבאה מן הים אל הרוח היוצאת מן המערות הפרוצות אל תשתית החומה", המשורר מגיע לשלב שבו אין עוד מאבק בין חזון למציאות, בין אידיאה וער- כים למאויי אנוש, כי אם לפנינו שניים כוחות זהים בתהומותיהם ושקולים באונם.

הנושא אינו חדש ואף על פי כן יש בדבריהם, בעיקר באופני המבע רבי הפנים, משום ייחוד בולט. כן ראויים לציון דרכי האזון המכסימלי וההקבלה המעניינת בין ים גואה העולה בכל לבין ערטילאיות כפויה כגיגית אופייית וגורלית. ובכך מתעלה דוד רוקח בספר השירים, קינו של ים, לשיא יכולתו. לא המאבק בלבד הוא המקנה ל"תאומים" המתרוצצים הללו את משקלם וערכם הפיוטי, אלא גם הצבעים והצלילים הדקים ורבי הגוונים, המראות המתחלפים, הנהיה הנוגה ועצבון הגורל ובעיקר משחק המשמעויות המת- חלף.

עם ההמשך מתגבשות הרוחות המצויות אל תוך עולמו המסוגר של דוד רוקח, המדבר בלשון המראות וקטעי הנופים שבקיים. שוב אין זו עוד מציאות חוויתית המשקפת נפש ייחודית, מנותקת ביסוריה כבאשרה, אלא אחת המלמדת על הכלל ואת הכלל. הדכי אמנם אף

או קטע כזה משיר אחר: "גם הלילה / יואר צילים של הברושים / בחופי האגם. / תשוקתנו תרחק אל מעבר להרים / נותר-יבדד / נמנה את פעימות הזמן / בדופק דמנו הנמהר / כקריצת אור בחשיכה". וזה באמת יפה, ועדין, וחכם-מאוד. אינני יודע אם ל"שחר להלך" יש כיוון, או מכה-משותף כקובץ שירה — אבל כאשר אמרתי: הוא קובץ טוב, וברבים משיריו מהנה היטב, ומוביל להזיות הרישיות בסתר-נופים רגועים, ובזמני-שקט.

וזו מעלתו של הספר הזה — ושל משוררו.

מושה בן-שאול

חזרה למחזו הכיסופים

שירה מעודנת היא שירת דוד רוקח, שהוציא בשלוש השנים האחרונות שלושה ספרי שירה, מהם השנים הראשונים¹ בעלי אופי רצוף והמ- שכי והאחרון² מבחר מתוקן מתוך ספר שירים קודם משנת 1958³ בהוספות חדשות אחדות. כפי שמסתבר מן ההקבלה בין השירים הישנים- חדשים, שבקובץ האחרון, לבין אלה בשני הספרים הקודמים, גילתה שירתו כושר הסתגלות, צמיחה והתפתחות. ואכן הגמישות האורגנית היא המאפיינת את דרך התפתחותה של שירה זו לשלביה השונים, למן המבע המהסס הסנטימנטלי, שאינו מכיר עדיין את מלאכת התימצות, בשירים בספר הראשון⁴ ועד להיקצוץ המכסימלי, הגבוש המלא והאפור שבשירי האחרונים. אשר לתכ- גים, על אף המישור האסטיטאי-אנוניברסלי, שבו הם נתונים מאז צעדיהם הראשונים, אף הם השתנו והתעשרו בהתאם לאידאות ולצרכים החברתיים של זמנם, מלבטים שבטרים ואחרי עליה ופגישות ראשונות עם גופים במולדת ועד לשעבודם של הנופים למציאות אידאית-אמוצינוגלית תוך שמוש חופשי במראות החולפים כבאלף-בית חוויתי- עשיר ושקוף. תכונה זו, בשירת דוד רוקח, של הפיכת הנוכח, הקיים בממש, ללשון פנימית, — כורכת תמונות ומוצגים בהקשרים מודעים ועל ידי כך מקנה לשירה כוח פיוטי המוציא את הניב הלירי מתוך צמידותו ל"אני" השר,

¹ "קינו של ים" — הוצאת "ארבעה", שבט תשכ"ג.

² "מקיץ אל קיץ" — הוצאת "ארבעה", שבט תשכ"ד.

³ "שחר להלך" — הוצאת "ארבעה", כסלו תשכ"ה.

⁴ "ערער עלי שחם" — ספרי תרשיש, ירושלים, 1958.

⁵ "בגשר היעור" — הוצאת לוונשטיין — תרצ"ט.

דעת. השעה, שעת-ט"ז. תוך נסיון לשוב ולחיות את העבר, את שעת הטל המופלאה עם שחר, שב ולוקט המשורר אחד אחד את ההדים הנש-כחים, שלידיו לא פגה צדין חיותם וכוחם לגבי ההווה. כגון: „עלה נידף, ציץ בין דפי ספר שירה, חלוק אבן למזכרת מנחל בו טבענו וקמנו לתחייה". פסיפס של מזכרות והדים המער-רים לבבות. והלב שב ונוקף, צללים וצלילים קמים לתחייה, „הדי זמר שכוח", „שדור כוסף מערבת אביב", ועמם שבה ומתחדשת הקוטביות הכאובה ובעקבותיה האהבה העקשת הנושנה. שגויו של המסלול מן הריקות שלאחר גאות אל פני מחוז הכסופים, תואם במלואו את כורח המציאות המרוקנת והחשושה ואת שאיפת ההתחדשות; ועל כן, אין ספק, שיש משום צירוף-כחות וסמך-דרך בשיבה מעניגת זו אל שירים ישנים.

ת. בת-מנחם

פה עודנו חסום ורחוק, אך הדרך נמשכת ויורדת ומתפצלת אל תוך הים ובתוכו. והקטרוגים, באשר ישנם, „הולכים אל העננים המתקשרים מעל הים". הלילה, לילה נהיליסטי קודר ומוכר, אף ההשלמה קיימת כאן, כדרכו של עולם וכצוו אלהות של ים בעצומה.

מבחר השירים המחדש, „שחר להלך" מהחזת תפנית חשובה בהתפתחותה של שירת דוד רוקח וציון דרך לשיבה אל אופני מבצע קומוניקטיביים, אל נושאים והדים מרשות הרבים. בשירים היש-נים וכן בנוספים עולה שוב קולו הבוטה של שליח הציבור, שמתוך פינתו הייחודית הוא דובר אל הכלל, בשמו ועליו. עמו חוזרת ומתחדשת גם האוירה הישנה, המוצקה בפכחונה ובבטחונה, סלעית ותולמת כאחד, „הקליזה נישן על סלעים, את חלומנו ירדנו הגלים ותיבת הזמרה תנגן עד — בקר צלול יבואנו כפכחון

מסות ורשימות לשכטר *

„המגמה במסות וברשימות שכינסתי בספרי", אומר ד"ר שכטר בהקדמתו, היא להפנות את תשומת הלב של בן דורנו לאנושי ולעל-אנושי שקיומם מורגש באדם ושניתן לבטאם בלשון הדור, ולעמוד על בעיות בתפיסת העולם ועל בעיות החינוך מבחינה זו. דורנו הוא דור של משבר ודור של הכנה להתחדשות נפשית, ויש לחפש דרכים, ולעיתים שבילים שבצדי דרכים, כדי להגיע להתחזקות פנימית עד שיעבור המשבר".

הספר נחלק לארבעה מדורים, כל מדור מכיל מסות ורשימות סביב נושא כללי או מאמרים בעלי אופי דומה. המדור הראשון קרוי: „על שלשה אנשי רוח גדולים" ומובאות בו מסות על הסגפן והוגה הדעות ההודי הנודע סרי רמה קרישנה, על דעותיו המקוריות של הפאליאונ-טולוג שעסק בחקר האדם הקדמון טילהארד דה שרדן, ועל הפילוסוף ההודי הנודע לדוידג ויטגנר שטיין, שמוצאו מאוסטריה ואשר שנות חייו האחרונות עברו עליו בקמברידג'. שמו של המדור השני: „בדרך לתפיסת-עולם" ומפרקיו — בגבכי הזמן; שיחה על נושאים אחדים בכתבי ז'אן פול סארטר; מותר האדם מן החיה — פרקי יסוד בכתביו של הביולוג והזואולוג השווייצרי הנודע אדולף פורטמאן; הערות לתורת האדם; תפקידה של הפילוסופיה; תפקידם של אנשי-הרוח בחיי

המעשה. המדור השלישי קרוי: „הרהורים ושיחות על שאלות חינוך" ובו קטעים של פרקי הדרכה בתנ"ך לאור החליפות והתמורות בתקופתנו. מבין הנושאים המועלים במדור זה: העוץ הנפשי בהתחלפות; החינוך כהכנה; צדק וחסד במקום פולחן; ההיסטוריוזם בחינוך; סתירות בחינוכנו; חינוכנו בהווה ובעתיד; פרשת שמיטה; העדה. המדור האחרון, „בעקבות פגישות ומאורעות", מכיל פרקי עדויות של חיים שיש עמן משום משמעות סמלית, ופרקי הגות דתית — דמות בשלש פגישות; קדושה ראשונה; מעשה העגל; אהיה אשר אהיה; התעלות רוחנית לפני הגויעה; שיחות על יהדות ונצרות; ועל „תולדות האמונה הישראלית" ליחזקאל קויפמן ז"ל.

אופיין של המסות והרשימות אינו סיסטמתי הן בליכוד שביניהן והן לגבי הקפתה של כל אחת מהן את הנושא המוגדר בו היא עוסקת. חוסר האחידות של הרשימות השונות מובן בהתחשב בעובדה שלפנינו קובץ שאינו מוקדש לנושא ספציפי, אלא מלוכד באותה מגמה כללית עליה מצביע ד"ר שכטר בהקדמה ואשר יותר משהיא מאפיינת את הספר היא מאפיינת את דרכו ומחשבתו של המחבר בכל עבודותיו. מצד שני, אופיינית היא גם הקטעיות אשר בכל רשימה כשלעצמה, באשר אין ד"ר שכטר מבקש לתת בידי הקורא מונוגרפיה או סקירה סיסטמטית של שיטה פילוסופית או דתית כלשהי, אלא להדגיש את נקודת מבטו של המסתכל והמשוחח, ואת רישומן של האידיאות המעוררות

* ד"ר יוסף שכטר: „מסות ורשימות". הוצאת קרית-ספר כ"מ. ירושלים, 1964. 115 עמ'.